

THEMA 2

Verraad en verzet als daad of houding

In dit hoofdstuk onderzoeken jullie de houding van niet-Joodse Nederlandse burgers tegenover de Duitse bezetters en de Nederlandse Joden.

Als je soms niet weet hoe je een onderzoeksopdracht moet aanpakken, kun je gebruik maken van verschillende hulplijnen. Daarin staan suggesties die je kunnen helpen bij je onderzoek. Een van die hulplijnen bestaat uit een begrippenlijst. Begrippen of namen die in de tekst zijn onderstreept, kun je daarin opzoeken, als je ze niet kent. Een andere hulplijn gaat over een aantal historische vaardigheden. Zo wordt in dit hoofdstuk o.a. een beroep gedaan op je vaardigheid om 'bronanalyse', 'contextualiseren', 'evalueren en oordelen' en 'inleven' toe te passen.

2.1.	Verraad en verzet: daad of houding? Op 26 augustus 1942 krijgen Roosje, haar moeder en haar broer John een oproep om zich naar Westerbork te begeven. John zegt niet veel maar vertrekt direct naar een onderduikadres, zonder afscheid te nemen. Roosje reageert ook snel. Voor zichzelf heeft zij al een vervalst <u>persoonsbewijs</u>. Zij organiseert er ook een voor haar moeder. Vervolgens regelt zij via haar vriend Kees van Meteren een onderduikadres in Naarden. Daar verblijven zij tot 6 oktober 1942 wanneer zij daar worden opgepakt. Zij zijn verraden door een <u>collaborateur</u>.
	Onderzoeksoopdrachten
	Let op: iedere onderzoeksvraag begint met een korte inleiding.
	1. Als Roosje op 6 oktober 1942 terugkeert van een bezoek aan Hilversum, ziet zij dat er politie in het pension is. Zij en haar moeder worden door een agent gearresteerd. Een week later komen zij in Westerbork aan. Opdracht: Wat vind je van het optreden van de agent, zoals dat in bron 1 is beschreven? • Kies uit de volgende mogelijkheden en licht je keuze toe: ▪ Hij kon niet anders handelen dan hij deed ▪ Hij had anders moeten handelen dan hij deed ▪ Ik moet meer informatie hebben voor een oordeel. Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen. Let op. Hier wordt een oordeel gevraagd. Dat oordeel kan een primaire, presentistische reactie zijn, maar kan ook een vanuit de historische context gegeven worden. Vergelijk de hulplijn ‘vaardigheden en strategieën’ (contextualiseren) 2. In bron 2 komt een andere agent dan in bron 1 aan het woord. Hij schetst de situatie waarin de Nederlandse politie door de Duitse bezetting terecht is gekomen. Opdracht: • Beschrijf in welke situatie de Nederlandse politie terecht is gekomen, volgens de agent in bron 2.
	Bronnen
	Bron 1 – arrestatie van Roosje - tekst
	Bron 2 – digitaal – youtube – dilemma agent

- Leg uit welk dilemma dat voor deze politieagent heeft opgeleverd.
- Leg uit of bron 2 *iets* of *niets* verandert aan je antwoord bij opdracht 1.

Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen. Let op. Deze vraag heeft een relatie met vraag 1. Als daar een primair, presentistisch oordeel is gegeven, zou hier dat oordeel meer contextueel ingebed moeten zijn. Is in vraag 1 al een contextueel oordeel gegeven, zou dat hier nog verdiept kunnen worden. Vergelijk de hulplijn 'vaardigheden en strategieën' (contextualiseren)

3. De arrestatie komt totaal onverwacht voor Roosje en haar moeder. Wie heeft of wie hebben hen verraden?

Opdracht:

Jij gaat die vraag onderzoeken zoals een rechercheur dat doet. Je kijkt eerst naar het volgende VERZOEK OM INLICHTINGEN. Daarop tref je de profielen aan van de mogelijke dader of daders. Maar is die informatie genoeg om de verrader(s) te vinden? Gelukkig krijg je nog extra informatie die je eerste indruk kan versterken of veranderen.

*Let op: voer je onderzoek in **tweetallen** uit. Houd de volgorde aan waarin de onderzoeksvragen, die onder het VERZOEK OM INLICHTINGEN vermeld staan, zijn opgesteld!!*

VERZOEK OM INLICHTINGEN

De politie in het arrondissement Utrecht/Noord-Holland verzoekt om inlichtingen over de volgende personen die in verband kunnen staan met de arrestatie op 6 oktober 1942 van mevrouw R. Glaser en haar moeder, voorheen woonachtig in Naarden. U kunt zich daarvoor richten tot de politie in uw woon- of verblijfplaats.

Foto van Dhr. M. Crielaars ontbreekt

Dhr. K. van Meteren, 1940

Bron 3 – Naarden, woensdag 6 oktober 1942 – Roosje verraden!

Bron 4 – Leo – uitgebreid profiel - tekst

Bron 5 - Marinus uitgebreid profiel - tekst

Bron 6 – Magda en Henk Coljee uitgebreid profiel - tekst

Bron 7 – Kees van Meteren – uitgebreid profiel reportage

Bron 8 – de politieagent

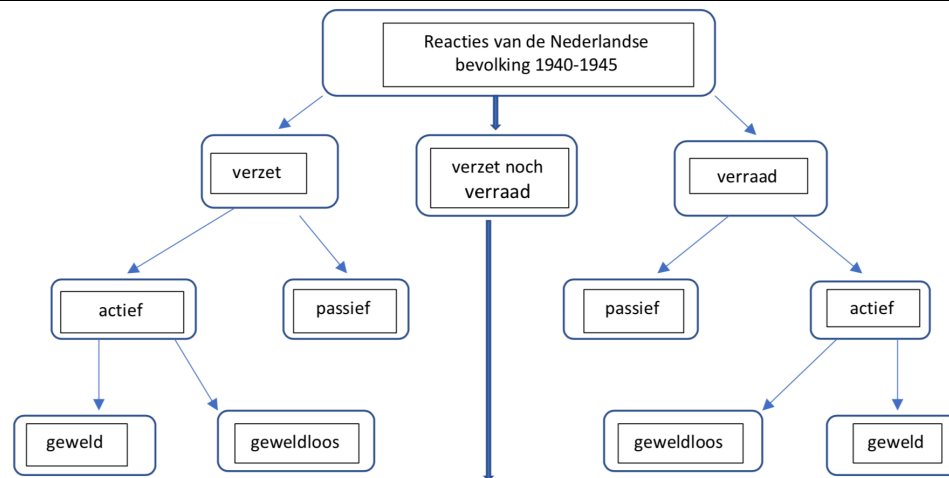
Bron 9 – brief van Magda aan Roosje – tekst

Bron 10 – brief van Leo aan gerechtshof – tekst

Dhr L. Crielaars en Mevr. R. Glaser, 1937 Tussen 1937 en 1940 is de heer L. Crielaars gehuwd geweest met mevrouw R. Glaser. In 1940 scheiden zij. De heer Crielaars leidde samen met mevrouw Glaser een dansschool.	De Heer Marinus Crielaars, broer van Leo Crielaars. Hij is een fel antisemiet en lid van de NSB. Hij heeft een diepe hekel aan zijn schoonzuster, Roosje Glaser.	De heer Kees van Meteren, een charmeur, verliefd op vrouwen en verliefd op geld. Hij ondersteunt Roosje en haar moeder in de eerste oorlogsjaren.	Bron 11 – audio bestand –Paul legt uit wie Roosje heeft verraden
 Een foto van Dhr. H. Coljee ontbreekt De heer Henk Coljee, pensionhouder in Naarden, waar hij onder andere aan Duitse officieren onderdak biedt.	 Een foto van Mevr. M. Coljee ontbreekt Mevrouw Magda Coljee, vrouw van de heer Henk Coljee. Zij is uit Duitsland afkomstig.	 Een foto van de politieagent mag niet openbaar gemaakt worden De politieagent die mevrouw Glaser en haar moeder in Naarden heeft gearresteerd. Getrouwd en vader van drie kinderen, 4, 6 en 8 jaar oud.	
• Stel op basis van de profielen een <u>hypothese</u> op wie Roosje en haar moeder heeft/ hebben verraden en bedenk waarom hij/zij dat gedaan zou(den) kunnen hebben. • Noteer vervolgens nieuwe gegevens uit de bronnen: 3 t/m 10. Zij geven mogelijk aanvullende informatie over de motieven van de dader(s). <i>Instructie: Gebruik daarvoor het volgende schema:</i>			

	<table><tr><th>Bron</th><th>Redenen waarom hij/ zij Roosje mogelijk niet heeft/ hebben verraden</th><th>Redenen waarom hij/zij mogelijk Roosje wel heeft/ hebben verraden</th></tr><tr><td>3</td><td></td><td></td></tr><tr><td>4</td><td></td><td></td></tr><tr><td>5</td><td></td><td></td></tr><tr><td>6</td><td></td><td></td></tr><tr><td>7</td><td></td><td></td></tr><tr><td>8</td><td></td><td></td></tr><tr><td>9</td><td></td><td></td></tr><tr><td>10</td><td></td><td></td></tr></table> • Blijf je bij je eerdere hypothese of pas je die aan? ▪ Zo ja, hoe pas je die aan? Zo nee, waarom pas je die niet aan? ▪ Maak duidelijk welke bronnen en welke informatie voor jou belangrijk waren om tot jouw slotconclusie te kunnen komen. • Klopt je analyse? Je kunt dat horen door geluidsbron 11 te beluisteren. Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen.	Bron	Redenen waarom hij/ zij Roosje mogelijk niet heeft/ hebben verraden	Redenen waarom hij/zij mogelijk Roosje wel heeft/ hebben verraden	3			4			5			6			7			8			9			10			
Bron	Redenen waarom hij/ zij Roosje mogelijk niet heeft/ hebben verraden	Redenen waarom hij/zij mogelijk Roosje wel heeft/ hebben verraden																											
3																													
4																													
5																													
6																													
7																													
8																													
9																													
10																													
2.2.	Grijs verleden? Tijdens de Duitse bezetting werkt een deel van de Nederlandse bevolking actief samen met de Duitsers. Dat kan leiden tot gewelddadige situaties. Bijvoorbeeld als je in dienst gaat bij de <u>Waffen-SS</u>. De collaboratie kan ook passief en niet gewelddadig zijn, bijvoorbeeld als je alleen maar lid bent van de <u>NSB</u>. Er is ook verzet tegen de Duitsers. Dat kan eveneens gewelddadig of niet gewelddadig zijn. <u>Knokploegen</u> overvallen bijvoorbeeld onder dreiging van geweld <u>distributiekantoren</u>, maar de hulp aan onderduikers gebeurt meestal zonder geweld. Het grootste deel van de bevolking is niet bij verzet of verraad betrokken. Zo reageren de Nederlanders dus op drie manieren op de Duitse bezetting: door verzet, door verraad of door geen van beide. Maar ... koos je wel altijd bewust voor een bepaalde reactie?																												
	Onderzoeksoopdrachten Let op: iedere onderzoeksvraag begint met een korte inleiding.	Bronnen																											

	4. In het dagelijks leven van de Tweede Wereldoorlog is het niet altijd makkelijk vast te stellen wanneer er sprake is van verzet of verraad. Opdracht: Roosje is verraden, maar tegelijkertijd is zij door veel mensen ook niet verraden. Bijvoorbeeld niet door de leerlingen van de illegale dansschool die zij tot 1942 op de zolder van haar ouderlijk huis leidt. • Leg uit of de leerlingen die de dansschool van Roosje tot in 1942 blijven bezoeken (zie bron 12), volgens jou <i>wel</i> of <i>niet</i> verzet plegen. • Stel dat jij in 1942 leeft en gek bent van dansen. Je weet ook dat Roosje Glaser een danslerares is waarvan je veel kunt leren – zij is zelfs beroemd (!) en in het nieuws geweest. Maar je weet eveneens dat Roosje Joods is, dat het illegaal is om de danslessen bij te wonen en dat je daarvoor gestraft kunt worden. Schrijf je je in voor danslessen op haar illegale dansschool? Waarom <i>wel/niet</i>? Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen. Let op. De eerste vraag vergt historisch redeneren van de leerlingen, in het bijzonder contextualiseren en bronanalyse. Ook wordt er een historisch-ethisch oordeel gevraagd (vgl. de hulplijn ‘vaardigheden en strategieën’). De tweede vraag laat leerlingen zich inleven. Zij staan voor een dilemma. Het gaat hier om de kwaliteit van de argumentatie waarmee de keuze wordt onderbouwd, niet de keuze zelf. (vgl. de hulplijn ‘vaardigheden en strategieën’, contextualiseren en bronanalyse; vgl ook het artikel van Tessa de Leur cs. over inlevingstaken in het geschiedenisonderwijs n de docentenhandreiking, vooral de conclusie). 5. Het gedrag van de Nederlandse bevolking tussen 1940 en 1945 is in volgende schema ondergebracht. Bedenk daarbij wel dat de grenzen tussen soorten gedrag niet zo scherp zijn aan te geven als in een schema gebeurt.	Bron 12 – leerlingen komen illegale dansschool van Roosje binnen http://youtu.be/3FMlByz4Nr4 Bron 13- briefje anoniem – afbeelding Bron 14 – verraad voor geld - tekst Bron 15 – politieke prent uit WOII - OZO Bron 16 – de Overval - tekst Bron 17 – pamflet Febr.staking Bron 18 – scheldbrief aan Mussert
--	--	---

Opdracht:

- Gebruik bron 13 t/m 18 en leg per bron kort uit waar deze het best in het schema past.

Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen. Let op. Het doel is dat leerlingen met elkaar in gesprek gaan over de keuzes en de argumenten die daaraan ten grondslag liggen. De kwaliteit van de onderbouwing is bepalend.

6. Eindopdracht

De historicus Chris van der Heijden en de schrijver Paul Glaser menen dat de meerderheid van de Nederlandse bevolking onverschillig stond tegenover de Duitsers en hun optreden. Van der Heijden noemt dat 'grijs' gedrag (Chris van der Heijden, *Grijs Verleden*, Contact 2001). Glaser schrijft: *er is in de oorlog niet veel verzet geweest, in het begin van de Duitse bezetting was er zelfs een zeker enthousiasme bij een deel van de bevolking. Voor het overige was er sprake van lijdzaam toekijken, economisch profiteren en later in veel gevallen collaboratie en schandelijk verraad*' (Dansen met de vijand, p. 320)

Klopt dat beeld? Je onderzoekt dat met de bronnen 19 t/m 22.

Opdracht:

Bron 19 – tekst vd Heijden

Bron 20 – tekst Penning

Bron 21 – tekst/ gesprek met Boom

Bron 22 – cijfers verzet en collaboratie

	• Bestudeer de bronnen en formuleer dan drie verschillende argumenten waarom je het <i>wel</i> of <i>niet</i> eens bent met de opvatting dat de Nederlandse bevolking tamelijk onverschillig gedrag tegenover de Duitse bezetter heeft vertoond. Maak telkens je redenering duidelijk. • Misschien vind je dat je daarover op grond van deze bronnen geen of moeilijk een uitspraak kunt doen. Beredeneer dan ook dat standpunt. Antwoordsuggestie: naar eigen professioneel inzicht beoordelen. Let op. In deze opdracht gaat het erom dat de leerlingen analyseren en evalueren. Dat zijn hogere denkvaardigheden. Daarbij is de kwaliteit van de argumentatie van het grootste belang. Die argumentatie is gebaseerd op historisch redeneren (zie de hulplijn 'vaardigheden en strategieën')	
	Heroriëntatie op de eerste keuze. • In de inleidende les heb je een standpunt gekozen bij de vraag: 'Zoek jij hulp bij je grootste vijand?' Is dat standpunt wel/niet veranderd? Leg in beide gevallen uit wat er bij jou toe heeft geleid om je standpunt wel/niet te wijzigen.	